

Літаратурная старонка (463)

Міхась АНДРАСЮК

Краявід без клямкі

I
Вось табе і дзіва: адна клямка адкрывае ўсе дзверы. Ніякіх шыфраў, ніякіх ключоў, ні тайных замоў, от, звычайная, паспалітая клямка, мізэрны рэзультат серыйнай вытворчасці. Сотні такіх клямак у блёках, у крамах, у школах. Пабліскаюць у промнях сонца, заахочваюць холадам срэбнай гладкасці і дастаткова працягнуць руку каб правесці, што скрываецца з другога боку. А за дзвярыма ўсё можа быць. Чакае там твая дзяўчына, прыгожая ад свежай, толькі што развітай маладосці, або паліцы ўгінаючыся ад таннага віна, як пропуск у свет дарослай самастойнасці, а можа быць і настаўнік нямецкай мовы — дужа пажылы дзядзька, зіма-лета апрананы ў тры кашулі, пяць пінажкоў і сам чорт ведае ў што яшчэ.

Круціш, блытаешся, шпрэхаеш няўмела, а дзядзька глядзіць на цябе з-за масіўных акулераў і яго вочы, павялічаныя крывізной лінзаў, яшчэ больш расшыраюцца ад шчырага здзіўлення.

— Зэц дыш, цвай, — кажуць агромныя вочы. — Лернэн, ву-чыц-ца! Іначай — з чым у Еўропу?

Тады робіш загаданае „зэц дыш” — абавязкова побач хлопца — бо зрабіць „зэц дыш” ля дзяўчыны — самы вялікі, самы смяротны, самы незмывальны грэх. — За адну парту — адзін пол.

Дзіўная — як на сямідзесятыя гады дваццатага стагоддзя — педагагічная логіка, але пан дырэктар кажа, што дзядзька зусім нармальны, прынамсі на свой узрост. Семдзят заўжды разумнейшае за семнаццаць. А вам якраз семнаццаць і зарыентаваўшыся ў чым справа, нават апошні разява ўсаджаецца пад бокам класнай прыгажуні, а працэс вяртання да прадбачанага парадку паглынае тры чвэрці ўрока нямецкай мовы. Так і быць. На халеру табе гэтая мова! Ты — славынін і Еўропа паобразвае табе бруднымі міскамі ў кухнях элегантных рэстаранаў. Хіба што — як дзед — застукнеш у дзверы калашом, або дулам танка Т-34, але навошта тады ўсякія „эншульдье бытэ” і другія цацы-цацы. Немцу скажаш: Давай пад стенку! — А ягонай немры кароткае: Лажысь! А калі б яна не зразумела, пакажаш вядомы міжнародны жэст: сагнутая ў локці рука, далонь у кулак, а ўсё разам працуе бы поршань рухавіка ўнутранага згарання. І яна зразумее. Усе жанчыны свету дасканала разумеюць гэты жэст, асабліва — калі ты смярдзіш спіртам і накіроўваеш у іх ствол аўтамата. Кладуцца, каб з высока задзёртымі спадніцамі пакутаваць за радзіму, міністраў і свой жаночы род.

А тут адна клямка, кавалак металу выгнуты ў прамы вугал адкрывае ўсе дзверы. І трэба толькі, каб гэты звычайны кус металу быў якраз у тваёй кішэні. Бо ўсякія прадметы валяюцца ў людскіх кішэнях. Ключы і наставы хустачкі, банкноты і блакноты, нават цвікі і шмат якога калібру гайкі. Хто, аднак, без канкрэтнай прычыны носіць клямку?

А вось пан Франак вядзе цябе доўгім калідорам, а ў кішэні свайго белага фар-

туха мае звычайную, універсальную клямку. Калідор цёмны і смярдзючы, ні малонкаў, ні цокаляў, ні іншых непрактычных аздоб. Час ад часу ў фіялеце сцяны белай плямай выскакваюць дзверы. Прачытваеш зграбныя таблічкі: доктар-псіхіятр Жабоўскі, доктар-псіхіятр Ліповіч, Антонаў — таксама доктар і абавязкова псіхіятр. Іншых тут і няма.

— Хворае сэрца? Балочая нага? Прабачце, гэта не ў нас. Мы рамантуем адно мазгавыя апараты, скрыўленыя характары, пакамечаныя душы. Здавальняе? Значыць — вы добра трапілі. Калі ласка, заходзьце.

Пан Франак пакажа дарогу, пан Франак правядзе, пан Франак ведае. Першы аддзел вітае вас апошнімі камплектнымі дзвярыма. Направа ложак, налева ложак, а ты як Вісла плывеш пасярэдзіне і пан Франак дзьме ў парусы. З-пад памятай пасцелі сочаць за вамі вочы: адна пара, другая, пятая, дзесятая. Перастаеш лічыць. Малаважнае. Дробязь. Лішняя матэматыка. Дарэчы — якая матэматыка падсумуе і страх, і цікавасць, і абьякавасць у гэтых вачах? А падсумаваўшы — што атрымаецца? Лічба? Сума? Сум? Стоп. Дзверы. Рука пана Франка вандруе ў кішэню, вяртаецца з клямкай, адзін спрытны рух і другі. Смела ступай, не разглядайся, гэта толькі дзядзька медсясцёр. А паглядзець ёсць на што. Шкляныя шкапчыкі. Паліцы перапоўненыя пілюлькамі крычаць, бы гандляры на базарах. Адна паліца для спакойных, другая для самадураў! Для смутных і вясёлых! Балбатунам і буркунам! Кому-кому бо ядэ до дому!

І дзверы. Дзверы налева, дзверы наўпрост. А нам куды, пан Франак? Не пытай. Уціхамірвальная кашуля на табе, як грэх смяротны, значыць — ступай наўпрост: туды, дзе трэці аддзел!

— Кажуць, тут пекла, — маніпулюючы клямкай падморгавае пан Франак. — Але ты не слухай. Якое там пекла? Звычайны „буйняк”. Або калыска. Калыска-соска-пілюлька-казка. Прыехалі і люлі.

— Эх, Франак, Франак, перавозчык ты мой, Харон мілы. Развяжы, пан Франак, рукі, у мяне і манета ў кішэні ёсць. Развяжы рукі, сабачы сын! — Скажаш так? Не скажаш, бо атрымаеш у зяпу статрохкілаграмовую руку, лепшае за ўсе пілюлькі лякарства. Не прызнаеш неканвенцыйную медыцыну? Значыць, маўчы і лягай, бы тая немра-гаротніца, а пан Франак прывяжа прасторныя рукавы тваёй кашулі да парэнчаў ложка.

Ляжыш вось. Ляжыш і стынеш. За акном сівымі мурашкамі асыпаецца снег. Відаць — тутэйшы ён, гэты снег — як і ўсё кругом памаленьку робіць сваю работу. А куды спяшацца? Разгараешся вокамгненна, а стынуць трэба паступова, метадычна, медычна. У другім выпадку не вытрымаеш, трэснеш, рассыплешся дробным макама, як гартаванае шкло. А час марудзіць, памаленьку, сівымі крыламі сціскае прастору вечаровы птах. У такую хвіліну ча-

Міра ЛУКША

Няміга

Сяргею Кірушчанку

Ці да Айчыны дакрануся,
Калі з гарачым сэрцам еду,
Бягу навывперадкі з лёсам,
Цераз стагоддзі гублю вочы,
Пасланцаў выслаю ранкам
Зведаць, з крыніцы мне якой напіцца,
Дзе акунуцца з галавою,
Душу дзе з ветрам у перагонкі
Рысся пусціць, а дзе сабрацца
З сябрамі ля кастра пад колам...

Было мне добра. Ветрам гнаная,
Адчула пад стапой Нямігу.
Ліхтар глядзеў мне ў вочы ясна,
Мэталь машыны энкнуў з болю.
Пляму крыві ці ржу стагоддзяў
З вуснаў сухіх я смакавала.
Сяргей Іванавіч русінскі,
Белагалавае дзіцятка,
У магутным целе нёс ахвяру:
Зямлі счарнелай кроплю фарбы —
Спатолю, радасць і змаганне.
І кроплі падалі ў разоры,
У змаршчыны памяці і твараў,
У трэшчыны і жылы тратуару,
Сплывалі ціха па званіцах
І гучна стукалі ў Свіслач.
А я стаяла на Нямізе,
Урослая ў камень. Рукі — лісце.
Вочы пялёсткамі агню.

З кічкама падышоў Драздовіч,
І з яго вуснаў шпак заціўкаў:
Ці да Айчыны дакрануся,
Дзе акунуся... Дзе ўтаплюся...
— Як нам тут вызваліць Нямігу,
Што волавам пячэ нам знізу?
— Нам трэба вызваліць Нямігу.
Сама ж не вырвецца на волю.
Словам не вырвацца з-пад броду,
Каменных ідалаў гісторыі.

Стукаў Язэп у мур кічкама.
Здэр да крыві Сяргей далоні.
А я нямела... і нямела...
Бо слоў не мела... І не чула...

(І стукае мне ў сэрца попел
З кічкама, што спалілі ўнукі).

На сэрцы попел. Пасыпаю
Я галаву і плечы. Каюся.
Усіх грахі бяру. Ліхтар
Трапечацца ў імгле. Стаіць
Язэп з бяздомнымі вачыма.
У святле вясёлка пылу ўецца.
Сяргей ідзе спаць у майстэрню,
Вялікі *sclavus*, ён стаміўся.
Дрыжу. Ссыпаюся ў валу
Тым попелам, і іскрамі, і болем
Праз мур, пясок, іржу і гліну.

Аўгіння КАВАЛЮК

* * *

Магілы продкаў — гэта памяць,
Каб у жыцці нам меней падаць,
Каб памятаць свой абавязак
І не забыцца родных казак, —
Іх сэнс, іх вартасць разумець...
Каб годнасць мець:
Бо толькі той, хто мае годнасць,
Шануе род, шануе роднасць.

лавеку ўсё адно дзе ён, а тое, што было, як чужы боль, без водару і без смаку праходзіць побач, расплываецца ў абьякавасці. Ляжыш вось. Ляжыш і думаеш, якім тут чынам закурыць.

Калі ў васемнаццаць не можае без закуркі, значыць — ніц добрае з цябе не будзе, — кажа твой настаўнік фізікі. Сам ён некурэц і не любіць тых, хто курыць. Перш за ўсё — ён любіць падобных да сябе. Хочаш, каб любіў цябе настаўнік фізікі? Простая справа. Загадуй бэбах, чэрап астрыжы да белай скуры і кінь курыць! Хіба, што ты — дзяўчына. Калі так, тады зусім іншая гісторыя. Бэбах і залысіна — не для ця-

Аляксея МАРАЧКІН

У вянок

Язэпу Драздовічу

Над ціхай Мнютай
туманы, што вэлюм.
Валёры колер вячэрняе палітры.
Прывід муроў... Сцяна маўклівых сосен.

Над рэчкай Мнютай
пралятаюць зоры.
Глухую навіну хавае голас пушчы.
Заблытаўся ў сівых галінах ветях.

Самотна-белы тумановы вэлюм —
самотнай постаці гаротнае наверша.
Зламаны падарожны кій...

І круг завершаны.
І не вяшчуе болей над Аутай
зязюля, што яму лічыла леты.
Замкнёны куфар — ціха на планеце.

Схіліўся на пагорку камень-жалынік.
Загублены ключы ад валатовак.
Начніц спалоханых
суцішыць толькі золак.

А скрозь туман
між Мнютай і Аутай
ідуць за ім не ў смутку,
не ў жалобе,
праз Млечны Шлях спасцігнуць
тайну зораў
і распачаць графічныя ўзоры
нябесных бегаў...
След яшчэ не згублены.
І не прачытана апошняя старонка.
Не збудаваны горад Артаполіс.
Яшчэ не ўсё ўзараў араты поле.
Яшчэ не ўсе размечаны ім межы.
У рыштаванях вежы на Трывежы
Дарогі кужаль —
сцежкамі сатканы.

Віктар ШВЕД

Прызямленне

Я адарваўся ад зямлі,
Пакінуў сваё Мора
І навакольныя палі
Ды паляцеў у горад.

На шлях жыццёвы маладосць
Мне падарыла крылы,
Каб гарадская прыгажосць
Мяне запаланіла.

З бетоннай клеткі, з вышыні,
Глядзеў я на зямліцу
І засыхалі карані
Айчыны ў сталіцы.

І без зямлі як дрэва тут
Я пагасаў няспынна,
І сніўся мне бацькоўскі кут,
Маленькая айчына.

На яве а таксама ў снах
Таўпіліся імкненні,
Каб хоць у пажылых гадах
Там здзейсніць прызямленне.

бе атрыбуты. Калі ты дзяўчына, галоўная твая праблема — адпаведны гардэроб. Нацягні на сябе кароткую спадніцу, такую кароткую, абы як-небудзь закрыла майткі, сядай за першую парту і пільнуй, каб на працягу сарака пяці мінут тваё левае калена трымалася магчыма найдалей ад правага. Тут і ўся таямніца. А вось падобныя да сябе дзяўчыны — настаўнік фізікі не прызнае. Разумееш яго, бо і хто зможа палюбіць жыватастую, лінялую, акалечаную доўгім носам дзеўку? Няма такіх.

А курыць хочацца. Разглядаешся, шукаеш дапамогу, але дарма ўсё!..

(працяг у наступным нумары)